

Bariery w randkowaniu kobiet z niepełnosprawnością ruchową

ABSTRACT: Agnieszka Zawiślak, *Bariery w randkowaniu kobiet z niepełnosprawnością ruchową* [Dating Barriers of Women with Motor Disabilities]. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 20, Poznań 2018. Pp. 179-196. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-391X. DOI: 10.14746/ikps.2018.20.09

The article addresses the issue of dating barriers of women with physical disability. This phenomenon was presented with reference to available research results and analysis. Dating barriers were described considering division of external and internal barriers. External barriers considered social issues which encompassed negative stereotypes, patterns, attitudes and architectural barriers. Internal barriers related directly women with physical disability including their attitudes towards oneself, self-esteem and social skills. The analysis showed that the women with physical disability may have more difficulty in finding partners and forming personal relationships leading to intimacy than do women without disabilities.

KEY WORDS: women with disability, dating barriers, dating, physical disability

Wprowadzenie

Miłość zaliczana jest do bardziej złożonych zjawisk w psychologii. Zdaniem Ellen Berscheid¹ jest ona jednym z niewielu tak trud-

¹ E. Berscheid, *Some comments on love's anatomy: Or, whatever happened to old-fashioned lust?*, [w:] *The psychology of love*, red. R. J. Sternberg, M. L. Barnes, Yale University Press, New Haven 1988, s. 359-374.

nych do uchwycenia psychologicznych konstruktów. Pomimo tego starano się zbadać istotę miłości poprzez budowanie różnorodnych teorii tego zjawiska. Pierwszą propozycję rozumienia miłości przedstawił w 1922 r. Zygmunt Freud², ujmując ją w kategoriach dążenia do ideału ego. W zakresie psychologii klinicznej termin ten był także m. in. wyjaśniany w kontekście oczekiwania zbawienia³. Dalsze eksploracje już na gruncie psychologii osobowości pozwoliły na określenie jej jako podmiotu wymagającego zrozumienia poprzez indywidualne „style” miłości ludzkiej. Według Johna Allana Lee⁴ istnieje sześć takich stylów: ludus – miłość zabawna; eros – styl miłości charakteryzujący się poszukiwaniem ukochanego, którego fizyczną prezentacją jest obraz kochanka utrzymany w umyśle osoby; storge – powolne rozwijanie uczuć; mania – obsesja, zazdrość, intensywność emocjonalna; agape – miłość altruistyczna; pragma – zwracanie uwagi przede wszystkim na cechy demograficzne drugiej osoby. Z kolei w kontekście psychologii społecznej rozumienie miłości za pomocą trójskładnikowej koncepcji przedstawił Robert Stenberg⁵. Autor stworzył teorię, w której miłość między kobietą i mężczyzną składa się z trzech czynników: intymności, pasji i zaangażowania. Elementy te charakteryzują idealne uczucie, którym powinien cechować się bliski związek dwojga ludzi. Zdaniem Marioli Parol⁶ podstawą takiego związku jest przede wszystkim realizacja m.in. potrzeby bezpieczeństwa, zwracania uwagi, bliskiego kontaktu, wsparcia emocjonalnego, sensu, więzi uczuciowej, seksu-

² S. Freud, *Certain neurotic mechanisms in jealousy, paranoia, and homosexuality*, „Collected Papers” 1922, vol. 2, p. 235-240, 323.

³ T. Reik 1944 za: R.J. Stenberg, *Construct validation of a triangular love scale*, „European Journal of Social Psychology” 1997, vol. 27, s. 313-335.

⁴ J.A. Lee, *A topology of styles of loving*, „Personality and Social Psychology Bulletin” 1977, vol. 3, s. 173-182.

⁵ R. J. Stenberg, *Construct validation of a triangular love scale*, „European Journal of Social Psychology” 1997, vol. 27, s. 313-335.

⁶ M. Parol, *Potrzeby a relacje między mężczyznami i kobietami*, „Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 2(13), s. 5-15.

alnej, porozumienia i przyjaźni. Według Bogdana Wojciszke⁷ to jednak potrzeba kontaktu emocjonalnego jest jedną z najważniejszych w tworzeniu relacji międzyludzkich. Zadowolenie z takiej relacji decyduje o jakości życia człowieka oraz staje się elementem jej poczucia szczęścia⁸. Ludzie, chcąc być szczęśliwi w życiu, starają się znaleźć odpowiednią osobę, z którą mogliby stworzyć bliski związek miłosny. Konstruktem kulturowym będącym przejawem miłości dwojga osób jest randka – będąca stałym elementem współczesnego życia, kultury, sztuki oraz mediów. Po raz pierwszy pojawiła się w Polsce niespełna 80 lat temu, a na jej rozpowszechnienie w Ameryce i Europie wpłynęły przemiany obyczajowe panujące na przełomie wieków XIX i XX⁹. Najważniejsze z nich to feminizm pierwszej, drugiej i trzeciej fali¹⁰, konsumeryzm i globalizacja, emancypacja mniejszości seksualnych, demokratyzacja i laicyzacja. Dzięki nim młodzi ludzie mieli możliwość spotykania się poza domem bez nadzorowania ich mityngów przez inne osoby¹¹. Obecnie

⁷ K. Schier, *Johna Bowlby'ego teoria przywiązania i psychoanaliza*, [w:] *Koncepcja przywiązania. Od teorii do praktyki klinicznej*, red. B. Józefik, G. Iniewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 35-45.

⁸ K. Doroszewicz, *Bliskie związki a jakość życia*, „Psychologia Jakości Życia” 2008, tom 7, nr 1/2, s. 5-18.

⁹ E. Warumzer, *Wzór idealnej randki a współczesne dążenie do idealnego związku*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Sociologica V” 2013, vol 2, s. 100-116.

¹⁰ Ruchy kobiet przybierały różne formy, dążyły do niezależności lub łączyły się z innymi ruchami. Wobec tego charakteryzujemy tzw. fale feminizmu. Pierwszą falą feminizmu, określa się okres do połowy XIX w., kiedy to żądano przyznania kobietom takich samych praw politycznych jakie posiadali mężczyźni. Z kolei druga fala feminizmu określona została jako feminizm współczesny, nawiązując do jego idei na rzecz ruchów antywojennych, praw obywatelskich, teorii libertariańskiej. Trzecia fala feminizmu zwana była inaczej postfeminizmem i miała swoje początki w latach 80. XX w. Doprowadziła ona przede wszystkim do cofnięcia wielu politycznych osiągnięć, które przypisywane były wcześniejszym falom tego nurtu. Jednocześnie powstała koncepcja, iż feminizm nie jest już potrzebny kobietom (J. Helios, W. Jedlecka, *Wpływ feminizmu na sytuację społeczno-prawną kobiet*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2016, s. 10).

¹¹ P. Szarota, *Anatomia randki*, Wydawnictwo Muza, Warszawa, 2011, s. 5-6.

randkowanie uległo zasadniczym zmianom, przede wszystkim zostało przeniesione do sfery publicznej, nie oznacza aktualnie tylko i wyłącznie zamiarów matrymonialnych i nie wiąże się już jej tak ściśle z miłością romantyczną¹². Randka może być analizowana na wiele sposobów, m.in. w kontekście rytuałów społecznych, idealnego historycznie-kulturowego wzorca czy też w relacji do preferowanych oraz dyspozycyjnych stylów miłości. Zdefiniować można ją również jako zaaranżowane spotkanie dwóch osób mające na celu pogłębienie bądź nawiązanie intymnej relacji. Może odbywać się ono w przestrzeni rzeczywistej, jak również wirtualnej¹³. Zdaniem Eweliny Warumzer¹⁴ wiele osób dąży do osiągnięcia wzoru idealnej randki. Jak wynika z badań autorki, młodzież uważa ją za istotny element swojego życia, dlatego też jest ona przez nich odpowiednio wcześniej planowana i później długo wspomiana.

Podjmując rozważania na temat randkowania, już na wstępie należałoby podkreślić, że problematyka ta w badaniach psychologicznych i pedagogicznych jest niezbyt często podejmowana. Przegląd anglojęzycznej i polskiej literatury pozwala stwierdzić istotny brak opracowań dotyczących randek zarówno osób pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych. Zdaniem Joanny Barlińskiej i Piotra Szaroty¹⁵ niechęć do podejmowania tej tematyki może wynikać z faktu, iż termin „randka” należy do języka codziennego/potocznego, tym samym wydaje się nie pasować do akademickiego dyskursu. Należy jednak podkreślić, że powszechność zachowań randkowych i wynikające z niej nawiązywane relacje intymne powodują, że temat ten nie jest marginalny. Wnikliwe analizy zagadnienia mogłyby wzbogacić wiedzę m.in. z zakresu psychologii miłości.

Aleksander Hulek jest zdania, że „znacznie więcej punktów wspólnych łączy niż dzieli jednostki niepełnosprawne zarówno

¹² J. Wróblewska- Skrzek, *Architektura randki a kryzys matrymonialny*, „Dyskursy Młodych Andragogów” 2017, nr 18, s. 389-402.

¹³ J. Barlińska, P. Szarota, *Światopogląd a style randkowania*, „Psychologia społeczna” 2014, tom 9, nr 4(31), s. 437-444.

¹⁴ E. Warumzer, op. cit., s. 113.

¹⁵ J. Barlińska, P. Szarota, op. cit., s. 438.

między sobą, jak i z osobami sprawnymi”¹⁶. Dlatego też potrzeby, które odczuwają osoby pełnosprawne, są tożsame z tymi odczuwanymi przez osoby z niepełnosprawnością. Niemniej jednak bardzo często zapomina się o tym, zwłaszcza w odniesieniu do kobiet z niepełnosprawnością, których wizerunek kreowany jest w społeczeństwie za pomocą panujących w nim stereotypów. Jak wskazują badania Michelle R. Nario-Redmond¹⁷, kobiety z niepełnosprawnością postrzegane są m.in. jako bezpłciowe, zależne od pełnosprawnych osób i niekompetentne zwłaszcza w zakresie pełnienia ról rodzinnych. Kobiety z niepełnosprawnością narażone są na stereotypy związane nie tylko z niepełnosprawnością, ale także z płcią. To właśnie one mają wpływ na kształtowanie się u nich poczucia sprawstwa, postaw społecznych, aspiracji i motywacji zawodowych, poczucia seksualności, a także na kształtowanie się tożsamości tych kobiet¹⁸. Ponadto kobietom z niepełnosprawnością narzuca się ogólne stereotypy, określające je jako bezbronne ofiary oraz w odniesieniu do płciowości jako odstające od obowiązujących w kontekście ich płci norm seksualnych¹⁹.

Pomimo tożsamości potrzeb kobiet z niepełnosprawnością i pełnosprawnych, najczęściej to kobiety z niepełną sprawnością napotykają na szereg barier ograniczających ich uczestnictwo w życiu społecznym, w tym w randkach²⁰. Jak wynika z badań Agnieszki Wołowicz-Ruszkowskiej²¹, znalezienie partnera jest znacznie utrud-

¹⁶ A. Hulek, *Człowiek niepełnosprawny w społeczeństwie*, Wydawnictwo PZWL, Warszawa, 1986, s. 10.

¹⁷ M.R. Nario-Redmond, *Cultural stereotypes of disabled and non-disabled men and women: consensus for global category representations and diagnostic domains*, "British Journal of Social Psychology" 2010, vol. 49, 471.

¹⁸ A. Nowak, *Zagrożenie wykluczeniem społecznym kobiet niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012, s. 10.

¹⁹ A. Wołowicz-Ruszkowska, *Zanikanie? Trajektorie tożsamości kobiet z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2013, s. 230.

²⁰ D.H. Rintala, C.A. Howland, M.A. Nosek, J. L. Bennett, M.E. Young, C.C. Foley, C.D. Rossi, G. Chanpong, *Dating Issues for Women with Physical Disabilities*, "Sexuality and Disability" 1997, vol. 15(4), s. 219-242.

²¹ A. Wołowicz-Ruszkowska, op. cit., s. 227.

nione w przypadku posiadania przez kobietę niepełnosprawności. Z kolei w przypadku istniejących już relacji fakt posiadania niepełnej sprawności powoduje ich reorganizację. Pojawia się szereg estetycznych i funkcjonalnych zmian w ciele, wpływających bezpośrednio na kształtowanie się relacji damsko-męskich.

W związku z tym, jak wynika z badań Carol A. Howland i Diany H. Rintali²², kobiety z niepełną sprawnością mają opóźniony rozwój zachowań randkowych. W momencie ich pierwszej randki i pierwszych poważnych relacji są one zazwyczaj starsze niż pełnosprawne kobiety. W literaturze przedmiotu w zakresie tej problematyki odnaleźć można zwłaszcza publikacje odnoszące się do kwestii barier w randkowaniu w odniesieniu do kobiet z niepełnosprawnością. Można podzielić je na bariery zewnętrzne obejmujące środowisko społeczne oraz bariery wewnętrzne, tkwiące w samej kobiecie z niepełnosprawnością²³.

Zewnętrzne bariery randkowania

Do barier społecznych, utrudniających randkowanie niepełnosprawnych kobiet należy w pierwszej kolejności zaliczyć stereotypy. Termin „stereotyp” w naukach społecznych definiowany jest jako

zbiór względnie stałych, uproszczonych i nieuprawnionych uogólnień dotyczących pewnej grupy bądź klasy ludzi. Istotna jest tu negatywna oraz nieprzychylna ich charakterystyka aczkolwiek niektórzy autorzy uważają, że składnikami stereotypów mogą być też przekonania pozytywne, lecz stronnicze i nietrafne²⁴.

²² C. A. Howland, D. H. Rintala, *Dating behaviors of women with physical disabilities*, "Sexuality and Disability" 2001, vol. 1, p. 47.

²³ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 44; D.H. Rintala, C.A. Howland, M.A. Nosek, J.L. Bennett, M.E. Young, C.C. Foley, C.D. Rossi, G. Chanpong, op. cit., s. 220; M.A. Nosek, C. Howland, D.H. Rintala, M.E. Young, G.F. Chanpong, *National study of women with physical disabilities: final report*, "Sexuality and Disability" 2001, vol. 19(1), s. 5-39.

²⁴ A.S. Reber, E.S. Reber, *Słownik psychologii*, Wydawnictwo SCHOLAR, Warszawa 2005, s. 743.

Stereotypowe postrzeganie przez społeczeństwo kobiet z niepełnosprawnością, jako np. bezpłciowych, wiąże się z brakiem „przyzwolenia” dla nich na angażowanie się w relacje romantyczne czy też chodzenie przez nie na randki. Zgodnie z tymi uprzedzeniami kobiety z niepełną sprawnością wręcz nie powinny być uwzględniane jako osoby pragnące i mogące stworzyć romantyczny związek z drugą osobą²⁵. Ponadto istnieją także obawy społeczne, że uczestnictwo w randkach niepełnosprawnych kobiet, może prowadzić do nieplanowanej ciąży, a w konsekwencji narodzin dziecka z niepełnosprawnością²⁶. Zdaniem większości społeczeństwa jest to niedopuszczalne, ponieważ ich zdaniem kobiety z niepełnosprawnością są niezdolne do wychowywania dzieci, opieki nad partnerem czy prowadzenia gospodarstwa domowego. Tym samym czynią je bezużytecznymi członkami szerszej zbiorowości²⁷.

Możliwości randkowania u kobiet z niepełnosprawnością w porównaniu z pełnosprawnymi kobietami są znacznie ograniczone. Przede wszystkim utrudnienia te dotyczą kwestii posiadanej przez nie widocznej niepełnosprawności. Badane kobiety z niepełnosprawnością w eksploracjach C.A. Howland i D.R. Rintali, przyjmują stanowisko, że randkowanie „przedtem było zdecydowanie łatwiejsze”²⁸. Zdaniem uczestniczek tego badania, jeśli kobieta jest pełnosprawna, to mężczyźni patrzą na nią z zainteresowaniem. Natomiast kiedy nabywa niepełnosprawność, wówczas współczują i chcą się z nią tylko przyjaźnić. Niepełnosprawność kobiety wpływa na kształtowanie się jej relacji z mężczyznami. W eksploracjach A. Wołowicz-Ruszkowskiej²⁹ jedna z badanych kobiet (z niepełnosprawnością wrodzoną oraz posiadającą wykształcenie wyższe) była zdania, że „w relacjach damsko-męskich taka ułomność prze-

²⁵ M. R. Nario-Redmond, op. cit., s. 483.

²⁶ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 41.

²⁷ C.J. Gill, *Dating and relationship issues*, „Sexuality and Disability” 1996, vol. 14(3), s. 183-190.

²⁸ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 49.

²⁹ A. Wołowicz- Ruszkowska, op. cit., s. 229.

szkadza. Bo jednak faceci kierują się wyglądem. Żeby się zaangażował, to musi mu się dziewczyna spodobać”³⁰. Bardzo często, zdaniem Marilynn J. Phillips³¹ kobiety z niepełnosprawnością ruchu postrzegane są przez mężczyzn, jako „uszkodzone towary”, które powinny być wdzięczne za każdą uwagę czy zainteresowanie ze strony innych ludzi również te negatywne.

Zdaniem Carrol J. Gill³², ograniczenia randkowania kobiet z niepełnosprawnością wynikają przede wszystkim z kanonów piękna i fizycznej atrakcyjności przyjmowanych w danym społeczeństwie. Wygląd ciała kobiety jest bardzo ważny, ponieważ to ono podlega osądowi i bywa akceptowane lub nie zgodnie z męskimi standardami kobiecości³³. Zatem kobiety z widoczną niepełnosprawnością mogą być bardzo często postrzegane, jako „wadliwe”. W badaniach A. Wołowicz-Ruszkowskiej³⁴ kobiety z niepełnosprawnością zarówno nabytą, jak i wrodzoną, poruszają kwestie odrzucenia ze względu na „inność” ciała oraz ograniczenia fizyczne, będące ich zdaniem utrudnieniem w budowaniu cielesnej miłości.

Kolejne ograniczenia w randkowaniu kobiet z niepełnosprawnością mogą stwarzać rodzina i przyjaciele. Niejednokrotnie to oni zniechęcają je do nawiązywania bliższych relacji zwłaszcza z osobami pełnosprawnymi. W eksploracjach C.A. Howland i D.H. Rintali³⁵ jedna z badanych kobiet z niepełnosprawnością nabytą uważała, że osoby bliskie demobilizują ją do randek z pełnosprawnymi osobami, argumentując to w ten sposób, iż mężczyźni spotykający się z niepełnosprawną kobietą sami muszą mieć jakąś poważną dysfunkcję, która czyni ich nieatrakcyjnymi dla osób pełnosprawnych. Należy podkreślić, że postawy rodziców względem kobiet

³⁰ Ibidem.

³¹ M.J. Phillips, *Damaged goods: Oral narratives of the experience of disability in American Culture*, „Social Science and Medicine” 1990, vol. 30(8), s. 849-857.

³² C.J. Gill, op. cit., p. 184.

³³ E. Kaschak, *Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne*, tłum. J. Węgrodzka, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001, s. 90-96.

³⁴ A. Wołowicz-Ruszkowska, op. cit., s. 228.

³⁵ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 52.

z niepełnosprawnością mają bardzo duże znaczenie dla nawiązywania przez nie relacji intymnych w dorosłym życiu. Rodzice, którzy zachęcają córkę do spotkań towarzyskich, sprawiają, że czuje się ona atrakcyjna i ważna, co pomaga jej w ustanowieniu silnego fundamentu przyszłych relacji w dorosłym życiu³⁶.

Kolejnym ważnym aspektem jest mobilność osób z niepełnosprawnością. Dosyć często zdarza się, że kobiety z niepełnosprawnością napotykały na fizyczne bariery, utrudniające im dostanie się na umówioną randkę³⁷. Jak wynika z badań Piotra Todysa³⁸, komunikacja publiczna jest niedostosowana do potrzeb osób z niepełną sprawnością zarówno na poziomie infrastruktury, jak i taboru. Również liczba miejsc na randkę jest ograniczona z powodu niedostosowania większości budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Występujące w przestrzeni ograniczenia np. w postaci braku wind, uniemożliwiają im dostęp do wielu atrakcyjnych obiektów.

Przedstawione bariery zewnętrzne w randkowaniu kobiet z niepełnosprawnością obejmowały przede wszystkim obowiązujące w społeczeństwie stereotypy, postawy i wzorce oraz problemy barier architektonicznych. Jedną z przyczyn niepowodzeń życiowych osób z niepełnosprawnością są obok faktu fizycznego uszkodzenia napotykanne przez nie ograniczenia społeczne³⁹. Skutkuje to niekiedy całkowitym zablokowaniem możliwości chodzenia na randki, a także nawiązywania intymnych relacji przez kobiety z niepełnosprawnością.

³⁶ D.H. Rintala, C.A. Howland, M.A. Nosek, J.L. Bennett, M.E. Young, C.C. Foley, C.D. Rossi, G. Chanpong, op. cit., s. 221.

³⁷ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 53.

³⁸ P. Todys, *Przejawy dyskryminacji osób z niepełnosprawnością ruchową* – Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej – II seminarium specjalistyczne pt. „Niepełnosprawność ruchowa i intelektualna jako przesłanki dyskryminacji”, [w:] http://www.tea.org.pl/userfiles/file/Seminaria/Niepelnosprawnoszcz_20ruchowa_PTodys_TEA.pdf [dostęp: 1.11.2017].

³⁹ Por. L. Marszałek, *Spoleczny kontekst niepełnosprawności*, „Seminare” 2007, nr 24, s. 339-353.

Wewnętrzne bariery randkowania

Inną równie ważną grupą ograniczeń w randkowaniu są bariery tkwiące w samej kobiecie z niepełnosprawnością. Ograniczenia związane są przede wszystkim z niechęcią kobiet z niepełnosprawnością do randek i nawiązywania relacji z innymi ludźmi. Mogą wynikać one m.in. z lęku tych kobiet przed odtrąceniem przez inne osoby, spowodowanego faktem ich niepełnej sprawności. Wiele kobiet z niepełnosprawnością zakłada, że już na samym początku spotkania, kiedy partner dowie się o jej niepełnosprawności, będzie traktował ją „inaczej”, dlatego też nie próbują one nawiązywać jakichkolwiek relacji⁴⁰.

Jak wskazują badania Deny Hassouneh-Phillips i Elizabeth McNeff⁴¹ kobiety z niepełnosprawnością ruchową mają większy problem z nawiązywaniem i utrzymywaniem intymnych relacji niż pełnosprawne kobiety. Zdaniem Alicji Długołęckiej⁴² brak poczucia atrakcyjności fizycznej spowodowany nabyciem niepełnosprawności w dużym stopniu utrudnia nawiązywanie relacji uczuciowej opartej na akceptacji i bezpieczeństwie. Kobiety z niepełną sprawnością są bardziej narażone na niezadowolenie z własnego ciała, ponieważ mają tendencję do porównywania się z kulturową konstrukcją idealnego kobiecego piękna⁴³. Model fizycznej atrakcyjności, który jest kulturowo uwarunkowany prowadzi do wykluczenia kobiet z niepełnosprawnością oraz cierpienia i poczucia braku fizycznych atrybutów w wyniku zmian w ich obrazie ciała⁴⁴. W konsekwencji prowadzi to zarówno do osłabienia więzi emocjonalnych

⁴⁰ C. A. Howland, D. H. Rintala, op. cit., p. 47-48.

⁴¹ D. Hassouneh-Phillips, E. McNeff, *“I thought I was less worthy”: low sexual and body esteem and increased vulnerability to intimate partner abuse in women with physical disabilities*, *“Sexuality and Disability”* 2005, vol. 23(4), s. 227-240.

⁴² A. Długołęcka, *Znaczenie kategorii płci w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością ruchową*, *„Niepełnosprawność i Rehabilitacja”* 2011, nr 4, s. 52-67.

⁴³ D. Hassouneh-Phillips, E. McNeff, op. cit., s. 230.

⁴⁴ A. Wołowicz- Ruszkowska, *Zanikanie? Trajektorie tożsamości kobiet...*, op. cit., s. 229.

z obecnym partnerem, jak i problemu ze znalezieniem nowego towarzysza życia, gotowego na stworzenie intymnego związku. Jak wynika z badań A. Długołęckiej, to kobiety z niepełnosprawnością rzadziej nawiązują kontakty z mężczyznami niż odwrotnie.

Pojawienie się niepełnosprawności powoduje duże zmiany w dotychczasowych przyzwyczajeniach kobiet i mężczyzn, zmieniając cały schemat ich postępowania. Prowadzi to tym samym do zagrożenia ich poczucia własnej wartości i atrakcyjności w momencie, kiedy potrzeba intymności i przynależności jest największa. Dotyczy to przede wszystkim osobistych, społecznych i seksualnych interakcji z innymi osobami. W rezultacie osoba z niepełnosprawnością czuje się samotna i odizolowana od innych⁴⁵.

Jak wynika z badań Ashley R. Craig i współpracowników⁴⁶, kobiety z niepełnosprawnością mają świadomość swoich ograniczeń w zakresie funkcji poznawczych i fizycznych oraz możliwości społecznych i wiedzy seksualnej. Mimo tego bardzo często nie zdają sobie sprawy z braku umiejętności społecznych, dzięki którym mogą odnosić sukcesy w dążeniu do intymnych relacji. Jak wskazują badania C.A. Howland i D.H. Rintali⁴⁷, niektórym kobietom, u których niepełnosprawność pojawiła się bardzo wcześnie, brakowało odpowiedniego do ich wieku poziomu umiejętności społecznych związanych z randkami. Dotyczy to przede wszystkim zdolności nawiązywania i podtrzymywania kontaktów oraz braku dojrzałości w relacjach z mężczyznami, które cechowała infantylność. Należy podkreślić, że nawet wówczas, gdy kobiety z niepełnosprawnością są wyposażone w umiejętności społeczne oraz mają wielu przyjaciół, mniej prawdopodobne jest, aby zawierane przez nie przyjaźnie mogły ewoluować w romantyczne relacje, jak ma to miejsce w przypadku pełnosprawnych kobiet⁴⁸.

⁴⁵ D.D. Glass, F.J. Padrone, *Sexual adjustment in the handicapped*, "Journal of Rehabilitation" 1978, vol. 44(1), s. 43-47.

⁴⁶ A.R. Craig, K.M. Hancock, H. Dickson, J. Martin, F. Chang, *Psychological consequences of spinal injury: A review of the literature*, "Australian and New Zealand Journal of Psychiatry" 1990, vol. 24, s. 418-425.

⁴⁷ C.A. Howland, D. H. Rintala, op. cit., s. 48.

⁴⁸ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., p. 48.

Bardzo ważnym czynnikiem, mającym duży wpływ na to, czy kobieta z niepełnosprawnością ruchową zdecyduje się na nawiązanie relacji, jest posiadany przez nią poziom samooceny, który w większym stopniu uzależniony jest od czynników społecznych i środowiskowych niż od faktu posiadania niepełnosprawności. Dowodzą tego badania m.in. Margaret A. Nosek i współpracowników⁴⁹, które wykazały, że badane kobiety pełnosprawne i kobiety z niepełnosprawnością będące w romantycznym związku, pracujące i niedoświadczające przemocy, miały wysoki poziom samooceny. Z kolei w przypadku, kiedy kobiety pełnosprawne i kobiety z niepełnosprawnością nie pracowały, nie były z nikim w związku oraz doświadczyły przemocy, to kobiety pełnosprawne cechowała niższa samoocena w porównaniu z kobietami z pełną sprawnością.

Posiadana przez człowieka samoocena wpływa na realizację jej celów, gwarantuje optymalną czujność, chroni przed lękiem, nieśczęściami i stresem, zapobiegając wykluczeniu jej ze społeczeństwa⁵⁰. Wysoka samoocena wspomaga osobę w sterowaniu swoim zachowaniem, a także urzeczywistnianiu swoich dążeń oraz planów życiowych⁵¹. Dlatego też w większości przypadków niski poziom samooceny będzie m.in. czynnikiem utrudniającym nawiązywanie relacji i uczestnictwo w randkach kobiet z niepełnosprawnością⁵².

Innym aspektem znacznie utrudniającym chodzenie na randki są postawy kobiet z niepełną sprawnością względem siebie i posiadanej niepełnosprawności. Zdaniem badanych kobiet przejawiane przez nie postawy opiekuńcze wobec siebie samych w znacznym stopniu mogą utrudniać ich randkowanie⁵³. Zachowania randkowe

⁴⁹ M.A. Nosek, C. Howland, D.H. Rintala, M.E. Young, G.F. Chanpong, op. cit., s. 8.

⁵⁰ B. Wojciszke, *Funkcje samooceny, [w:] Motywacje umysłu*, red. A. Kolańczyk, B. Wojciszke, Wydawnictwo Smak Słowa, Sopot 2010, s. 111-126.

⁵¹ J. Kirenko, *Wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Umiejętności Pedagogicznych i Zarządzania, Ryki 2002, s. 129.

⁵² M.A. Nosek, C. Howland, D.H. Rintala, M.E. Young, G.F. Chanpong, op. cit., p. 11.

⁵³ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., p. 44.

niepełnosprawnych kobiet były skrajnie różne. W niektórych przypadkach kobieta z niepełnosprawnością odtrącała każdego, kto zdecydował się zaprosić ją na randkę. Z kolei w innych przyjmowała każde zaproszenie na randkę, bojąc się odtrącenia, samotności oraz żyjąc w przekonaniu, że nie jest godna niczyjej miłości⁵⁴.

Zniechęcające do randkowania kobiety z niepełnosprawnością są ich obawy przed nadużyciami ze strony innych osób. W wielu przypadkach była to przemoc o charakterze emocjonalnym, fizycznym i seksualnym⁵⁵. Jak wynika z raportu United Nations z roku 2006, ponad połowa kobiet z niepełną sprawnością padła ofiarą przemocy fizycznej w pewnym okresie swojego życia⁵⁶. Jak wskazują C.A. Howland i D.H. Rintala⁵⁷, często dochodzi do nich „za cichym przyzwoleniem” kobiet z niepełnosprawnością, które chcąc utrzymać związek za wszelką cenę, stają się zbyt uległe i przychylnie decyzyjnym i żądaniom partnera.

Poddając analizie kwestie randkowania, należy poruszyć zagadnienie sposobu doboru partnera. Jest to o tyle istotne, że podejścia kobiet pełnosprawnych i niepełnosprawnych są tu zróżnicowane. W przypadku osób pełnosprawnych, dobór ten podlega ścisłym regułom. Ale co interesujące, wymagania kobiet w stosunku do potencjalnego partnera bywają zdecydowanie wyższe od oczekiwań mężczyzn⁵⁸. Poszukiwanie partnera może odbywać się na zasadach homogamii, czyli doboru osoby, charakteryzującej się podobnym statusem społeczno-ekonomicznym, w tym poziomem wykształcenia, wyznaniem czy pochodzeniem⁵⁹. W odniesieniu do kobiet można również pisać o hipergamii rozumianej jako poszukiwanie

⁵⁴ Ibidem, s. 53.

⁵⁵ Ibidem, s. 57.

⁵⁶ E. Del Rio Ferres, J. L. Megias, F. Exposito, *Gender-based violence against women with visual and physical disabilities*, „Psicothema” 2013, vol. 25(1), s. 67-72.

⁵⁷ C.A. Howland, D.H. Rintala, s. 57-58.

⁵⁸ J. Wróblewska-Skrzek, op. cit., s. 393.

⁵⁹ E. Paprzycka, E. Mianowska, Z. Izdebski, *Jak dobieramy się w pary? Płeć biologiczna i płeć społeczno-kulturowa a preferowane cechy partnera*, „Dyskursy Młodych Andragogów” 2014, nr 15, s. 329-345.

partnera należącego do wyższej kategorii i grupy społecznej niż własna. Jest to na tyle silna potrzeba, że kobiety dążące do znalezienia takiej osoby są w stanie dostosować do ich reguł i wymogów własne romantyczne uczucia⁶⁰.

Wybór partnera do randkowania w przypadku kobiet z niepełnosprawnością znacznie różni się od doboru kobiet pełnosprawnych. Przede wszystkim dlatego, że czują one konieczność wychodzenia z każdym, kto zaprosi je na randkę, ze strachu przed samotnością. Wiele kobiet z niepełnosprawnością szuka w partnerze tych samych pozytywnych cech. Poszukują one w szczególności osoby, która nie jest zainteresowana tylko i wyłącznie stroną seksualną związku, ale myśli w przyszłości o małżeństwie, jest przyjacielska, ma atrakcyjny wygląd oraz posiada podobne zainteresowania. Przede wszystkim jednak szukają one kogoś, kto jest w stanie zaakceptować ich niepełnosprawność. Dużym ograniczeniem w kwestii doboru partnera może wydawać się brak doświadczenia kobiet z niepełnosprawnością w randkowaniu. W związku z tym ich myślenie jest pełne wyidealizowanych relacji opartych na telewizji, filmach, które mogą zastąpić prawdziwe doświadczenie, dając tym samym nierealistyczne oczekiwania. Zatem jeśli nie znajdą one nikogo spełniającego te standardy, wówczas kontynuują samotne życie bez romantycznych relacji⁶¹.

Warto dodać, że zakończenie związków lub niechęć do kolejnych randek z kobietą z niepełnosprawnością bardzo często ma te same przyczyny jak w przypadku kobiet pełnosprawnych. Najczęściej jest to przeprowadzka partnera do innego kraju, zanik relacji, partner staje się nieatrakcyjny lub zbyt dominujący, jest on żonaty lub zaręczony z kimś innym. Należy jednak podkreślić, że jeśli to mężczyzna kończy związek, kobieta z niepełnosprawnością często automatycznie zakłada, że to niepełnosprawność była przyczyną rozpadu⁶².

⁶⁰ T. Szlendak, *Antropologia miłości. Socjobiologiczny model wyjaśniania ludzkich strategii seksualnych i próba jego krytyki*, „Studia Socjologiczne” 1999, nr 1, s. 5-39.

⁶¹ C.A. Howland, D.H. Rintala, op. cit., s. 49.

⁶² Ibidem, s. 65.

Zakończenie

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy podkreślić, iż nie wszystkie kobiety z niepełnosprawnością ruchu są gotowe na nawiązywanie bliższych relacji z innymi ludźmi. Istnieje wiele kobiet, którym ciężko jest w pełni zaakceptować własną niepełnosprawność i w konsekwencji uważać siebie za osobę z niepełnosprawnością. W eksploracjach A.M. Nosek i współpracowników odnaleźć można przykład wypowiedzi kobiety z wrodzoną niepełnosprawnością ruchu, która nie identyfikuje się z niepełnosprawnością. Uważa ona, że: „zawsze czuła się tak jakby jej ciało do niej nie należało”⁶³. Kobiety decydujące się na randkę to zapewne te, które przedstawia wypowiedź innej badanej z wrodzoną niepełnosprawnością ruchową. Podkreśla ona, iż poznawanie siebie pomogło odnaleźć jej swoją tożsamość jako kobiety, która jest cenna i ma wiele piękności w sobie. Dlatego też nie powinna się ukrywać i musi koniecznie wyjść do społeczeństwa. Autorki badań podkreślają, że pierwszą i drugą kobietę łączy ze sobą bardzo długa droga, jaką musi pokonać pierwsza z nich. Wiele czasu potrzeba, aby kobiety z niepełnosprawnością ruchową uznały własną wartość (a w tym swoją kobiecość) oraz były gotowe na relacje romantyczne i uczestnictwo w randkach.

Kobiety z niepełnosprawnością ruchową w porównaniu z pełnosprawnymi kobietami napotykały o wiele więcej przeszkód (zewnątrznych i wewnętrznych) utrudniających im nawiązywanie romantycznych relacji i uczestnictwo w randkach. Bariery społeczne w randkowaniu kobiet z niepełnosprawnością ruchową obejmują przede wszystkim tkwiące w społeczeństwie negatywne stereotypy, wzorce i postawy zachowań względem niepełnosprawnych kobiet. Innym ważnym aspektem ograniczeń jest ideał cielesnego piękna kobiety zakorzeniony w kulturze, będący podstawą do budowania zainteresowania nią u mężczyzn. Rodzina i przyjaciele są również

⁶³ M.A. Nosek, C. Howland, D. H. Rintala, M.E. Young, G.F. Chanpong, op. cit., s. 10.

niekiedy źródłem zniechęcenia i demobilizacji w kwestiach randkowania kobiet z niepełnosprawnością. To, jakie postawy przyjmowali rodzice w wychowaniu kobiet z niepełnosprawnością, będzie skutkowało przejawianymi przez nie konkretnymi zachowaniami w życiu dorosłym, nastawionymi na nawiązywanie bądź nie zawieranie nowych relacji. Najbardziej oczywistym społecznym ograniczeniem dla uczęszczania na randki przez kobiety z niepełnosprawnością są kwestie ich mobilności oraz bariery architektoniczne, które z góry skazują je na porażkę w tej kwestii. Obok zewnętrznych barier randkowania są również te tkwiące w samej kobiecie z niepełnosprawnością. Obejmują one przede wszystkim ich postawy wobec samych siebie oraz poziom samooceny. Jeżeli kobieta przejawia pozytywne postawy wobec własnej osoby oraz jej poziom samooceny jest wysoki wówczas jest jej łatwiej nawiązać nowe kontakty. Istotne są również posiadane przez kobietę umiejętności społeczne, ułatwiające jej dążenia do romantycznych relacji i utrzymanie już istniejących.

Przeprowadzona analiza niewielkiego zakresu dostępnej literatury na temat randek kobiet z niepełnosprawnością ruchową dostarcza wielu wartościowych informacji w odniesieniu do zagadnienia, które jest nowe i praktycznie nieeksplorowane na gruncie polskim. Powszechność zachowań randkowych, a także ich znaczenie w osłabianiu stereotypów społecznych i autostereotypu u kobiety z niepełnosprawnością jest ważnym przyczynkiem do podejmowania badań w tym zakresie. Wnikliwe i dogłębne analizy pomogłyby wzbogacić dotychczasową wiedzę z zakresu psychologii miłości w odniesieniu do kobiet i mężczyzn z niepełnosprawnością.

Bibliografia

- Barlińska J., Szarota P., *Światopogląd a style randkowania*, „Psychologia społeczna” 2014, tom 9, nr 4(31).
- Bersheid E., *Some comments on love's anatomy: Or, whatever happened to old-fashioned lust?*, [w:] *“The psychology of love”*, red. R.J. Sternberg, M.L. Barnes, Yale University Press, New Haven 1988.

- Craig A.R., Hancock K.M., Dickson H., Martin J., Chang F., *Psychological consequences of spinal injury: A review of the literature*, "Australian and New Zealand Journal of Psychiatry" 1990, vol. 24.
- Del Rio Ferres E., Megias J.L., Exposito F., *Gender-based violence against women with visual and physical disabilities*, "Psicothema" 2013, vol. 25(1).
- Długołęcka A., *Znaczenie kategorii płci w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością ruchową*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2011, nr 4.
- Doroszewicz K., *Bliskie związki a jakość życia*, „Psychologia Jakości Życia” 2008, tom 7, nr ½.
- Freud S., *Certain neurotic mechanisms in jealousy, paranoia, and homosexuality*, "Collected Papers" 1922, vol. 2.
- Gill C.J., *Dating and relationship issues*, "Sexuality and Disability" 1996, vol. 14(3).
- Glass D.D., Padrone F.J., *Sexual adjustment in the handicapped*, "Journal of Rehabilitation" 1978, vol. 44(1).
- Hassouneh-Phillips D., McNeff E., *"I thought I was less worthy": low sexual and body esteem and increased vulnerability to intimate partner abuse in women with physical disabilities*, "Sexuality and Disability" 2005, vol. 23(4).
- Helios J., Jedlecka W. *Wpływ feminizmu na sytuację społeczno-prawną kobiet*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2016.
- Howland C.A., Rintala D.H., *Dating behaviors of women with physical disabilities*, "Sexuality and Disability" 2001, vol. 1.
- Hulek A., *Człowiek niepełnosprawny w społeczeństwie*, Wydawnictwo PZWL, Warszawa 1986.
- Kaschak E., *Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.
- Kirenko J., *Wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Umiejętności Pedagogicznych i Zarządzania, Ryki 2002.
- Lee J.A., *A topology of styles of loving*, "Personality and Social Psychology Bulletin" 1977, vol. 3.
- Marszałek L., *Spółeczny kontekst niepełnosprawności*, „Seminare” 2007, nr 24.
- Nario-Redmond M.R., *Cultural stereotypes of disabled and non-disabled men and women: consensus for global category representations and diagnostic domains*, "British Journal of Social Psychology" 2010, vol. 49.
- Nowak A., *Zagrożenie wykluczeniem społecznym kobiet niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012.
- Paprzycka E., Mianowska E., Izdebski Z., *Jak dobieramy się w parę? Płeć biologiczna i płeć społeczno-kulturowa a preferowane cechy partnera*, „Dyskursy Młodych Andragogów” 2014, nr 15.
- Parol M., *Potrzeby a relacje między mężczyznami i kobietami*, „Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 2(13).

- Phillips M.J., *Damaged goods: Oral narratives of the experience of disability in American Culture*, "Social Science and Medicine" 1990, vol. 30(8), p. 849–857.
- Reber A.S., Reber E.S., *Słownik psychologii*, Wydawnictwo SCHOLAR, Warszawa 2005.
- Rintala D.H., Howland C.A., Nosek M.A., Bennett J.L., Young M.E., Foley C.C., Rossi C.D., Chanpong G., *Dating Issues for Women with Physical Disabilities*, "Sexuality and Disability" 1997, vol. 15(4).
- Schier K., *Johna Bowlby'ego teoria przywiązania i psychoanaliza*, [w:] „Koncepcja przywiązania. Od teorii do praktyki klinicznej”, red. B. Józefik, G. Iniewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Stenberg R.J., *Construct validation of a triangular love scale*, "European Journal of Social Psychology" 1997, vol. 27.
- Szarota P., *Anatomia randki*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2011.
- Szlendak T., *Antropologia miłości. Socjobiologiczny model wyjaśniania ludzkich strategii seksualnych i próba jego krytyki*, „Studia Socjologiczne” 1999, nr 1.
- Warumzer E., *Wzór idealnej randki a współczesne dążenie do idealnego związku*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Sociologica V” 2013, vol. 2.
- Wojciszke B., *Funkcje samooceny*, [w:] „Motywacje umysłu”, red. A. Kolańczyk, B. Wojciszke, Wydawnictwo Smak Słowa, Sopot 2010.
- Wołowicz- Ruskowska A., *Zanikanie? Trajektorie tożsamości kobiet z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2013.
- Wróblewska- Skrzek J., *Architektura randki a kryzys matrymonialny*, „Dyskursy Młodych Andragogów” 2017, nr 18.
- Todys P., *Przejawy dyskryminacji osób z niepełnosprawnością ruchową – Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej – II seminarium specjalistyczne pt. „Niepełnosprawność ruchowa i intelektualna jako przesłanki dyskryminacji”*, http://www.tea.org.pl/userfiles/file/Seminaria/Niepelnosprawnoszcz_20ruchowa_PTodys_TEA.pdf [dostęp: 1.11.2017].